

Світлана ПЕДЧЕНКО

*Кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка;
Полтава; Україна
<https://orcid.org/0000-0003-3995-6619>*

ТРАНСФОРМАЦІЇ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ: ЛІНГВІСТИЧНА РЕАКЦІЯ НА ВИКЛИКИ ДОБИ

У сучасному, перевантаженому інформаційно-комунікаційними технологіями світі відбулися значні зміни в різних гуманітарних царинах, адже ці сфери людського буття чи не найчутливіше реагують на соціально-економічні, політичні, суспільні виклики. Не оминули такі трансформації і новітній науковий дискурс, що в умовах повномасштабної російсько-української війни доволі стрімко відреагував внутрішніми прагматико-орієнтованими пертурбаціями на екстралінгвальні чинники.

Мета пропонованої розвідки – схарактеризувати основні тенденції у філологічному українському академічному текстотворенні на змістовому, прагматичному та вербальному рівнях.

Тема російської агресії проти України є магістральною в сучасних мовознавчих та літературознавчих студіях. Історики небезпідставно наголошують на тому, що майже «кожна подія цієї війни знаходить відображення у ЗМІ, наукових текстах і дискусіях, виставково-музейних проєктах» (Грицюк, 2023, с. 5). Українські лінгвісти у своїх розвідках аналізують лексико-семантичний складник мовної системи як засіб маніпулятивної поведінки в масмедійному просторі (Маленко, 2023), вичерпно характеризують соціолінгвальні й лексикографічні параметри сучасного українськомовного буття, вияскравлюючи на їхньому тлі лексичні інновації, неофразеологію, описові звороти, графодериваційні ідентифікатори (Степаненко, 2024; Костусяк, 2023; Сюта, 2023) тощо.

Науковий дискурс періоду російсько-української війни посилив свою антропоцентричність, у полі його найприскіпливішої уваги – людина з її думками, прагненнями, почуваннями, рефлексіями, емоційно-оцінними реакціями. Ми спостерігаємо з'яву нового для XXI століття терміна «воєнний дискурс», точніше, переосмислення його семантико-функційного наповнення. Сьогодні це не лише публіцистичні й художні тексти про війну, військових, а й академічні розвідки, що засвідчують, з одного боку, тяглість української національної традиції, а з іншого, – «формування модерної креативності як одного з найважливіших чинників відрефлексування новітніх мілітаристських тенденцій» (Степаненко, 2024, с. 6).

Не оминають дослідники й такого важливого аспекту лінгвопрактики як «лікування мовою», коли продукування різних за ступенем досконалості вербальних одиниць стає способом своєрідного експресивно-емоційного розвантаження у фізично й психологічно травматичних умовах воєнного часу. Маркерами означеної тенденції, що перебуває у фокусі постійного зацікавлення українських мовознавців, є підкреслена пейоративність, зниження стилістичного регістру, почасти (особливо у 2022 році) виправдана обсценність, різкий вихід за межі комунікативно-етичних норм, своєрідне перетинання на лінгвальному рівні так званих «червоних ліній». Однак миттєві полісеміотичні інвективні відповіді на ворожу агресію згодом стають заступленими більш коректними нейтралізаторами позалітературних висловів. Так, відома фраза українського військового на острові Зміїний, яку онлайнловий словник неологізмів

та сленгу сучасної української мови «Мислово» ідентифікував як «слово 2022 року» набула перифрастичних найменувань на зразок *гасло цієї війни; один із символів боротьби України з російськими військами; військовий лозунг не тільки для українців, а й для всього світу* тощо. Вона також стала структурним елементом фразеологізованих ефемізмів *послати за російським кораблем, відправити вслід за кораблем, піти курсом воєнного корабля* та ін. Кваліфікуємо означену тенденцію як спосіб нейтралізувати агресію, утвердити непересічну роль мови, а отже, й гуманітаристику, у сучасному комунікативному просторі, оприявнити динаміку мовної системи, що так гостро реагує на потреби суспільної практики, у її відносній сталості й історично детермінованій стабільності. Семантична референція конкретизаторів денотата «війна» зумовила активізацію аналізу його опозиційних одиниць, що в сучасному лінгвістичному просторі базованих на дослідженні бінарних концептів на взірць *війна / мир, чужий / свій, ітихий / свій, ворог / друг*. Наприклад, оречевлення правобічного компонента першої з названих дихотомій відбувається через навколядерні компоненти *сила, віра, впевненість, любов, пам'ять, мова, справедливість* (Педченко, 2024). Основою стабільності й майбутнього сталого розвитку, констатують мовознавці, у мовній картині світу українців постають «плекання національної ідентичності в складних умовах глобалізації та диджиталізації» (Шрамко, 2024, с. 364), розвій національної справи й виборюваний у надскладному фізичному, економічному, морально-етичному, зрештою, інтелектуальному протистоянні справедливий мир.

Аналіз наукових текстів дає підстави констатувати й той факт, що дослідники дбають про культуру мови, употужнюючи лінгвістичний інструментарій сучасного наукового дискурсу, окреслюючи його лінгвоекологічні параметри. Непоборне бажання відмежуватися від ворога спричинило тенденцію до самоочищення, ба навіть відродження класичного українського академічного тексту: уникання зайвої паронормазії, невиправданого калькування, марнослів'я, «наукового жаргону» (Селігей, 2018) тощо. Знаменно й те, що філологічні розвідки новітньої доби демонструють прихильність до так званих варіантних норм «Українського правопису» 2019 року, які відбивають знищені радянським режимом іманентні ознаки української мовної системи (передавання буквосполучення **th** у словах грецького походження, які узвичаїлися в українській мові, буквою **t**; передавання в деяких словах, що походять із давньогрецької та латинської мов, буквосполучення **au** через **av**; уживання флексії **-и** в іменниках третьої відміни родового відмінка однини та ін.)

Отже, сучасний науковий дискурс демонструє суттєві зміни на семантико-функційному, правописному, прагмалінгвістичному, комунікативному рівнях. Маркерами таких трансформацій є різнорівневі вербальні одиниці, зорієнтовані на утвердження національної самобутності українськомовного академічного продукту та забезпечення сталого гармонійного розвитку гуманістичних ідей, базованих на етнокультурних концептах.

Література

Грицюк В., Лисенко О. Війна Російської Федерації проти України: воєнний, міжнародно-правовий, геополітичний та економічний виміри. *Український історичний журнал*. 2023. Число 2. С. 5–33.

Костусяк Н., Навальна М., Межов О. Вербальні ідентифікатори ворога: культуромовні й деестетизовані моделі. *SLAVIA ORIENTALIS*. TOM LXXII, NR 4, ROK 2023. P. 893–905.

Маленко О. Мовна поведінка сучасних українських ЗМІ : елітарність VS масовість. *Український світ у наукових парадигмах*. 2023. Вип. 10. С. 135–139.

Педченко С. О. Лінгвальні маркери концептів «ВІЙНА» / «МИР» у сучасному жанрі письменницької промови. *Матеріали I Міжнародного науково-практичного форуму «Основні цілі стратегії сталого розвитку: проблеми та перспективи»*. (м. Полтава, 26 вересня 2024 р.). Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, С. 500–502.

Селігей П. О. Світло й тіні наукового стилю. К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2018. 628 с.

Степаненко М. Політика і війна: закономірності та парадокси мовного розвитку (2022–2023). Харків. 2024. 804 с.

Сюта Г. М. Лінгвофілософія опозиції «свій – чужий» у текстах періоду російсько-української війни. Українська мова. 2023. № 2 (86). С. 3–34.

Шрамко Р. Г, Рахно М. Ю. Інноваційні підходи до навчання *esl* у вищій школі крізь призму сталого розвитку. *Матеріали I Міжнародного науково-практичного форуму «Основні цілі стратегії сталого розвитку: проблеми та перспективи»* (м. Полтава, 26 вересня 2024 р.). Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2024. С. 363–364.

TRANSFORMATIONS IN THE CONTEMPORARY UKRAINIAN SCIENTIFIC DISCOURSE: A LINGUISTIC RESPONSE TO THE CHALLENGES OF THE TIMES

Svitlana PEDCHENKO

PhD in Philology, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Language
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University;
Poltava; Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-3995-6619>

In the modern world, overloaded with information and communication technologies, significant changes have occurred in various humanitarian fields, as these areas of human existence are particularly sensitive to socio-economic, political, and societal challenges. Such transformations have also affected the contemporary scientific discourse, which, in the context of the full-scale Russian-Ukrainian war, has rapidly responded with internal pragmatically-oriented shifts to extralinguistic factors.

The aim of the proposed study is to characterize the main trends in philological Ukrainian academic text creation at the semantic, pragmatic, and verbal levels.

The topic of Russian aggression against Ukraine is a central issue in contemporary linguistic and literary studies. Historians rightly emphasize that almost «every event of this war is reflected in the media, scientific texts, discussions, and exhibition-museum projects» (Hrytsiuk, 2023, p. 5). Ukrainian linguists in their studies analyze the lexical and semantic component of the language system as a means of manipulative behaviour in the mass media space (Malenko, 2023), thoroughly characterize the sociolinguistic and lexicographical parameters of contemporary Ukrainian linguistic existence, highlighting lexical innovations, neophraseology, descriptive phrases, graphoderivation identifiers (Stepanenko, 2024; Kostusiak, 2023; Siuta, 2023), etc.

The scientific discourse of the Russian-Ukrainian war period has intensified its anthropocentric focus, with its closest attention directed at the human being, with their thoughts, aspirations, feelings, reflections, and emotionally evaluative reactions. We are witnessing the emergence of a new term for the 21st century, «wartime discourse», or more precisely, the rethinking of its semantic and functional content. Today, it refers not only to journalistic and literary texts about war and soldiers, but also to academic studies that testify, on the one hand, to the continuity of the Ukrainian national tradition, and on the other, to the «formation of modern creativity as one of the most important factors in reflecting on contemporary militaristic trends» (Stepanenko, 2024, p. 6).

The researchers do not ignore such an important aspect of linguistic practice as «language therapy», when the production of verbal units of varying degrees of sophistication becomes a way of a kind of expressive and emotional relief in physically and psychologically traumatic wartime conditions. The markers of this trend, which remains the subject of constant interest for Ukrainian linguists, include emphasized pejorativeness, a lowering of the stylistic register, and, at times (particularly in 2022), justified obscenity, a sharp departure from communicative and ethical norms,

and a kind of crossing of the so-called «red lines» at the linguistic level. However, the immediate polysemiotic invective responses to hostile aggression later become replaced by more appropriate neutralizers of non-literary expressions. Thus, the famous phrase of the Ukrainian military on Zmiinyi Island, which the online dictionary of neologisms and slang of the modern Ukrainian language «Myslovo» identified as «the word of 2022», has acquired periphrastic names such as the slogan of this war; one of the symbols of Ukraine's struggle against Russian troops; a military slogan not only for Ukrainians but also for the whole world, etc. It has also become a structural element of phraseologized euphemisms such as *послати за російським кораблем* (to send (someone) after the Russian warship), *відправити вслід за кораблем* (to follow the warship), *німу курсом воєнного корабля* (to take the course of the warship), and similar expressions. We qualify this tendency as a way to neutralize aggression, to affirm the outstanding role of language, and thus humanities, in the modern communicative space, to reveal the dynamics of the language system, which is so acutely responsive to the needs of social practice, in its relative permanence and historically determined stability. The semantic referencing of the concretizers of the denotatum «war» has led to an increased focus on analyzing its oppositional units, which, in the contemporary linguistic domain, is based on the study of binary concepts such as *war / peace, foreign / own, other / self, enemy / friend*. For instance, the objectification of the right-hand component of the first dichotomy mentioned occurs through peripheral components such as *strength, faith, confidence, love, memory, language, and justice* (Pedchenko, 2024). Linguists assert that the foundation of stability and future sustainable development in the linguistic worldview of Ukrainians lies in «nurturing national identity under the challenging conditions of globalization and digitalization» (Shramko, 2024, p. 364), the advancement of the national cause, and the pursuit of a just peace achieved through extraordinarily difficult physical, economic, moral-ethical, and, ultimately, intellectual resistance.

The analysis of scientific texts provides grounds to assert that researchers are attentive to language culture, enhancing the linguistic tools of contemporary academic discourse and defining its linguistic-ecological parameters. The irresistible desire to distance oneself from the enemy has triggered a trend toward self-purification and even the revival of the classical Ukrainian academic text: avoiding excessive paronomasia, unwarranted calquing, verbosity, and «scientific jargon» (Selihei, 2018), among other tendencies. It is notable that contemporary philological research demonstrates an adherence to the so-called variant norms of the 2019 edition of the Ukrainian Orthography, which reflect the inherent features of the Ukrainian linguistic system that were eradicated by the Soviet regime. These include, for instance, rendering the letter combination *th* in words of Greek origin, as established in Ukrainian, with the letter *m*; rendering the combination *au* in certain words derived from Ancient Greek and Latin as *aë*; and using the ending *-u* in the genitive singular of nouns of the third declension, among other cases.

Thus, contemporary scientific discourse demonstrates significant changes at the semantic-functional, orthographic, pragmalinguistic, and communicative levels. The markers of these transformations include multi-level verbal units aimed at affirming the national distinctiveness of Ukrainian language academic output and ensuring the sustainable and harmonious development of humanistic ideas based on ethnocultural concepts.

References

Hrytsiuk V., Lysenko O. Viina Rossiiskoi Federatsii proty Ukrainy: voiennyi, mizhnarodno-pravovyi, heopolitychnyi ta ekonomichni vymiry [The War of the Russian Federation Against Ukraine: Military, International Legal, Geopolitical, and Economic Dimensions.]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal* – Ukrainian Historical Journal. 2023. № 2. Pp. 5–33.

Kostusiak N., Navalna M., Mezhev O. Verbalni identyfikatory voroha: kulturomovni y deestetizovani modeli [Verbal identifiers of the enemy: cultural-linguistic and deestheticized models]. *SLAVIA ORIENTALIS*. V. LXXII, NR 4, ROK 2023. Pp. 893–905.

Malenko O. Movna povedinka suchasnykh ukrainskykh ZMI: elitarnist VS masovis [Language behavior of modern Ukrainian mass media: elitism vs. mass appeal]. *Ukrainskyi svit u naukovykh paradyhmakh* – Ukrainian World in Scientific Paradigms. 2023. Is. 10. Pp. 135–139.

Pedchenko S. O. Lingvalni markery kontseptsiv «VIINA» / «MIR» u suchasnomu zhanri pysmennytskoi promovy [Linguistic markers of the concepts 'WAR' / 'PEACE' in the contemporary genre of literary discourse]. *Materialy I Mizhnarodnoho naukovo-praktychnoho forumu «Osnovni tsili stratehii staloho rozvytku: problemy ta perspektyvy» – Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Forum «Main Goals of Sustainable Development Strategy: Issues and Perspectives»*. (Poltava, 26 September, 2024 r.). Poltava: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, Pp. 500–502.

Selihei P. O. Svitlo y tini naukovooho stiliu [Light and Shadows of Scientific Style]. Kyiv: Publishing House «Kyiv-Mohyla Academy», 2018. 628 p.

Stepanenko M. Polityka i viina: zakonornosti ta paradoxy movnoho rozvytku (2022–2023) [Politics and War: Patterns and Paradoxes of Linguistic Development (2022–2023)]. Kharkiv. 2024. 804 p.

Siuta H. M. Linhvofilsofiia opozytsii «svyi – chuzhyi» u tekstakh periodu rosiisko-ukrainskoi viiny [Linguistic Philosophy of the «Us – Them» Opposition in Texts of the Russian-Ukrainian War Period.]. *Ukrainska mova – Ukrainian Language*. 2023. № 2 (86). Pp. 3–34.

Shramko R. H., Rakhno M. Yu. Innovatsiini pidkhody do navchannia ESL u vyshchii shkoli kriz pryzmu staloho rozvytku [Innovative Approaches to ESL Teaching in Higher Education through the Lens of Sustainable Development]. *Materialy I Mizhnarodnoho naukovo-praktychnoho forumu «Osnovni tsili stratehii staloho rozvytku: problemy ta perspektyvy» – Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Forum «Main Goals of Sustainable Development Strategy: Issues and Perspectives»*. (Poltava, 26 September, 2024 r.). Poltava: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, Pp. 363–364.